

ва Т. Б. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. М., 1990.

4. Ткаченко Т. А. Методика коррекции нарушенных слоговой структуры слова. М., 2004.

УДК 376.1:81.234-053.4:371.315.1

Н. І. Мірошніченко

студентка спеціальності

«Корекційна освіта. Логопедія»,

В. М. Андросова

старший викладач кафедри логопедії,

Сумський державний педагогічний

університет ім. А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КАРТИНКИ

У статті подаються характерні особливості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення ІІІ рівня та висвітлюються шляхи його розвитку за допомогою картинки.

В статье подаются характерные особенности связной речи у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи ІІІ уровня и определяются пути его развития с помощью картинки.

In the article there are given typical peculiarities of coherent speech of older preschool children with general underdeveloping of speech of ІІІ level and are represented the ways of it's development by the aid of picture.

Ключові слова: навчання розповіді по картинці, граматично правильне мовлення, послідовна і зв'язна розповідь.

Ключевые слова: обучение рассказа по картинке, грамматически правильная речь, последовательный и связный рассказ.

Key words: studies of story on a picture, grammatically correct broadcasting, successive and coherent story.

Постановка проблеми. Під загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом розуміють таку форму мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування усіх компонентів мовленнєвої системи, які відносяться як до звукової, так і до смислової сторони мовлення[5]. Для дітей із ЗНМ ІІІ рівня характерні труднощі в оволодінні

словниковим запасом, граматичною будовою рідної мови, звуковимовою, що гальмує процес розвитку зв'язного мовлення і, насамперед, перехід від ситуативної форми до контекстної (переказ, розповідь-опис, розповідь за сюжетною картинкою або серією картин, творча розповідь) [3, с. 255].

Для зазначеної категорії дітей властиві такі особливості зв'язного мовлення:

- ✓ порушення логічної послідовності висловлювання;
- ✓ пропуск головних подій, акцентування уваги на другорядних деталях;
- ✓ повторення окремих епізодів;
- ✓ за правильного розуміння подій, не завжди точне використання форми складнопідрядного речення;
- ✓ більше переважають прості речення в активному мовленні;
- ✓ відмічаються великі труднощі, а часто повне невміння поширювати речення і будувати складні речення.

Тому, за словами Н. Жукової основне завдання логопедичного впливу на дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня – навчити їх зв'язно і послідовно, граматично і фонетично правильно викладати свої думки, розповідати про події з навколишнього життя. Це має важливе значення для навчання в школі, спілкування з дорослими та дітьми, формування особистісних якостей [2, с. 176].

Мета статті: висвітлити зміст та шляхи логопедичної роботи з розвитку зв'язного мовлення у дошкільників із ЗНМ ІІІ рівня за допомогою картинного матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із засобів розвитку зв'язного мовлення, на думку багатьох вчених, може бути використання картинок. Так, у методиці розвитку мовлення дошкільників, за дослідженнями Е. І. Тіхєєвої, О. І. Соловйової, Ф. А. Сохиної, використанню картин належить провідна роль. За словами Е. І. Тіхєєвої: «картинка – це прекрасна наочність, на базі якої діти під керівництвом дорослих розвивають спостережливість; удосконалюють психічні процеси (мислення, уява, увага, пам'ять, сприйняття); поповнюють запас знань і відомостей; розвивають мовлення» [7].

Жан Піаже, відомий французький

психолог, вважав що, якщо сюжет картин, використовуваних педагогом, цікавий, яскравий, нестандартний, то така наочність не тільки підвищує пізнавальний інтерес і мотивацію до навчальної діяльності, але і спонукає дитину аналізувати, міркувати, відшукувати причинно-наслідкові взаємозв'язки, робити висновки [6, с. 36].

При проведенні занять з навчання розповіді за картинкою, перед логопедом стоять наступні основні завдання: формування навичок побудови зв'язних монологічних висловів; розвиток навичок контролю і самоконтролю за побудовою зв'язних висловів; цілеспрямована дія на активізацію ряду психічних процесів (сприймання, пам'яті, уяви, розумових операцій), які тісно пов'язаних з формуванням усного мовлення [4, с. 36].

За даними ряду авторів (У.П. Глухов [1], Т. Б. Філічева [8], Т. В. Туманова і ін.) в цілях формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ рекомендується проведення наступних видів занять з картинним матеріалом:

- ✓ Складання фрази.
- ✓ Розповідь за окремою сюжетною картинкою.
- ✓ Розповідь за серією сюжетних картинок.
- ✓ Опис пейзажної картини.
- ✓ Складання розповіді казки.

Заняття з різними видами картинок включають ряд загальних елементів: підготовку дітей до сприйняття змісту картини (попередня бесіда, читання літературних творів з тематики картини і ін.); розбір її змісту; навчання дітей складанню розповіді; аналіз дитячих розповідей. Вправи в складанні речень за картинками (наочним, ситуативним і ін.) можуть проводитися з використанням різних методичних прийомів. Наприклад, постановка відповідних питань до картинок і зразок відповіді, сумісне складання речень двома-трьома дітьми (один з них складає початок фрази, інші продовжують).

Глухов пропонує використовувати ситуативні картинки двох видів:

1) Картинки, де можна виділити суб'єкт і виконувана ним дія:

- ✓ суб'єкт – дія (виражене неперехідним дієсловом), напри-

клад: Літак летить. Дівчинка катається.

- ✓ суб'єкт – дія (предикат, виражений нероздільною групою присудка), наприклад: Літак летить в небі. Дівчинка катається на велосипеді.
- ✓ суб'єкт – дія - об'єкт (Дівчинка читає книгу);
- ✓ суб'єкт – дія – об'єкт – знаряддя дії (Хлопчик забиває цвях молотком);

2) Картинки із зображенням одного або декількох персонажів і чітко позначеного місця дії. Суб'єкт – дія – місце дії (знаряддя, засіб дії). Наприклад: Хлопчики катаються на лижах з гори [1, с. 36].

Складання розповіді за сюжетною картинкою чи їх серією передбачає наступні види роботи:

1. Складання розповідей за сюжетними багатофігурними картинками із зображенням декількох груп дійових осіб або декількох сцен в межах загального, добре знайомого дітям сюжету («Сім'я», «Ігри на дитячому майданчику», «Зимові розваги» і ін.). Такі картини дають можливість скласти короткі розповіді, спочатку за окремими фрагментами, що полегшує дітям подальше складання зв'язної розповіді-повідомлення по всій картинці.

2. Складання невеликих за об'ємом розповідей-описів за сюжетними картинками, в яких на перший план виступає зображення місця дії, предметів, події, що визначають загальну тематику картини («Льодохід», «Річка замерзнула», «Міст через річку»).

3. Розповідь за серією сюжетних картинок, що достатньо детально зображують розвиток сюжетної дії. На другому році навчання рекомендується ускладнення завдань: складання розповідей за серією картинок із зображенням окремих, «ключових» моментів дії, а також з пропуском якої-небудь ланки.

4. Навчання розповіді за окремими сюжетними картинками з придумуванням дітьми передуючих і наступних подій (за опорними питаннями). З цією метою можна використовувати картини «Рятуємо м'яч», «Куля відлетіла» і ін.

Навчання розповіді за серією сюжетних картинок рекомендується проводити на основі загальноприйнятої

методики в наступному варіанті.

1. На першому занятті проводиться послідовний розбір кожної серії картинок; при цьому у дітей формуються навички цілеспрямованого аналізу наочно-сприйманого змісту:

- ✓ вони вчаться виділяти «дієву», подієву основу (визначення дій персонажів, з'ясування зв'язків між ними) і істотні деталі зображення;
- ✓ після цього картинки в потрібному порядку розміщуються однією-двома дітьми. За питаннями педагога визначається загальний зміст зображених подій;
- ✓ потім діти «по ланцюжку» складають вислови по кожній з послідовних картинок;

2. На другому занятті вони по черзі складають розповіді за декількома картинками-фрагментами і за всією серією в цілому.

В процесі розбору картини пейзажу діти засвоюють зразкову схему послідовного опису: називають пору року, перераховують предмети ландшафту в послідовності, що визначається їх просторовим розташуванням, дають опис зображених об'єктів за питаннями (як виглядає ліс, річка, берег, луг і ін.). При складанні дитиною розповіді опису застосовуються спрямовуючі питання-вказівки типу: «А зараз розкажи про берізки, які вони» і тому подібне» [1, с. 6]. Картина в різних її видах (наочна, сюжетна, фотографія, ілюстрація, репродукція, діафільм, малюнок), при вмілому використанні дозволяє стимулювати всі аспекти мовленнєвої діяльності дитини, а особливо розвиток зв'язного мовлення.

Висновки. Отже, використання картинок у логопедичній роботі є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Робота з картинкою сприяє збагаченню лексики, формуванню граматично правильного фразового мовлення, поступового переходу від діалогічного до монологічного зв'язного мовлення, а також розвиває увагу, пам'ять, уяву, сприймання, мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ✓ Глухов В. П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим

речевым недоразвитием / В. П. Глухов. – М. : «Аркти», 2002. – 144 с.

- ✓ Жукова Н. В. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Н. В. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филочева. – М., 1989.
- ✓ Логопедия. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. – К. : «Слово», 2010. – 672 с.
- ✓ Логопедия / Под ред. Л. С. Волковой, С. Н. Шаховской. – М. : «Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС», 1999. – 680 с.
- ✓ Основы теории и практики логопеди / Под ред. Р. Е. Левиной. – М.: «Просвещение», 1986.
- ✓ Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. – М., 1992. – 256 с.
- ✓ Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста) / Под ред. Ф. А. Сохина. – М., 1981.
- ✓ Филочева Т. Б. Совершенствование связной речи / Т. Б. Филочева, Т. Туманова. – М., 1994. – 311 с.

УДК 376.37

В. В. Морозова

кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры логопедии
АОУ ВПО «Ленинградский государственный
университет имени А. С. Пушкина»

СПЕЦИФИКА НАРУШЕНИЯ РЕЧИ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЦЕРЕБРАЛЬНО- ОРГАНИЧЕСКОГО ГЕНЕЗА

В статье впервые представлен специфический характер отклонений в речевом развитии дошкольников с задержкой психического развития церебрально-органического генеза, рассмотрены различные комбинации нарушенных звеньев в структуре речевого дефекта. В связи с чем возникает необходимость разработки дифференцированного подхода к коррекции нарушений речи у данной категории детей.

The article introduces for the first time the specific character of deviations in speech development of preschool children with retardation of cerebro-organic genesis and examines various combinations of broken links in the structure of the speech defect. In this connection it is necessary to develop a differentiated approach to the correction of speech pathology in this category of children.

Ключевые слова: дошкольники, задержка психического развития, церебрально-органический генез, речевое недоразвитие.